

Un vocabulari pornogràfic francès-català inèdit

An unpublished pornographic vocabulary French-Catalan

JOAN PUIGMALET
puigmalet@gmail.com

Institut Estany de la Ricarda

Resum: Antoni Bulbena Tosell és autor d'un manuscrit, i inèdit, vocabulari pornogràfic francès-català català-francès, la *Flora pornogràfica francesa: suplement al argot francès / Flore pornographique catalane: supplément à l'argot catalan*. És una obra d'aproximadament l'any 1921 que, per la seva temàtica, ell mateix reservava per a no publicar-se. Bulbena és autor d'una discutida obra lingüística, entre la qual trobem diferents diccionaris, alguns d'ells entre el català i el francès. El darrer que publicà és el *Diccionari de les llengües francesa & catalana / Dictionnaire catalan-français* (1921) que inclou dos apèndixs, un «Vocabulari d'argot francès» i un «Vocabulari d'argot catalan». La *Flora* és, així, un suplement al lèxic pornogràfic d'aquest diccionari. Per altra banda, el títol de *Flora pornogràfica* sembla fer referència a una obra de la lexicografia francesa que recull mots obscens presents a obres d'Emile Zola i altres escriptors naturalistes, *La flore pornographique* (1883), d'Ambroise Macrobe. Els mots d'argot sexual de la *Flora*, amb un especial focus temàtic en la prostitució, tenen interès lingüístic i cultural tant per a la llengua catalana com per a la llengua francesa.

Paraules clau: Antoni Bulbena, Flora pornogràfica, lexicografia, català, francès.

Abstract: Antoni Bulbena Tosell is the author of an unpublished, pornographic vocabulary French-Catalan Catalan-French, a manuscript called the *Flora pornogràfica francesa: suplement al argot francès / Flore pornographique catalane: supplément à l'argot catalan*. It was written around 1921 and reserved for not being published. Bulbena is the author of a controversial linguistic work, among which are various dictionaries, some of them between Catalan and French. The latest is the *Diccionari de les llengües francesa & catalana / Dictionnaire catalan-français* (1921), that includes two appendixes, a «Vocabulari d'argot francès» and a «Vocabulari d'argot catalan». The *Flora* is thus a pornographic supplement to the lexicon of these vocabularies. Moreover, the title *Flora pornogràfica* seems to refer to a pornographic French lexicography work that contains obscene words from books by Émile Zola and other naturalist writers: *La flore pornographique* (1883) by Ambroise Macrobe. Slang sexual terms from the Bulbena's *Flora*, with a special focus on the theme of prostitution, have linguistic and cultural interest both for the Catalan and the French language

Keywords: Antoni Bulbena, Flora pornogràfica, lexicography, Catalan, French.

DATA PRESENTACIÓ: 17/05/2014 ACCEPTACIÓ: 03/06/2014 · PUBLICACIÓ: 12/06/2014

La llengua viu independentment dels llibres i les aules.

Ella és la que es deixa caure en mil escrits
de variades formes, i informa tots els llibres.
Sense llibres, ella és.

Ivon l'Escop, *La paraula*, p. 73.

1. Introducció

Diu l'especialista en erotisme noucentista català Albert Domènech, fugint de segle, que el sexe en català continua sent tabuat al segle XXI, objecte d'una prolongada conspiració de silenci. I això que les nostres lletres, des dels poetes de l'amor cortès, no han estat pas alienes a aquesta realitat. Què hem de pensar llavors d'una obra sobre llenguatge pornogràfic català creada en un context de repressió religiosa i social molt més marcat que l'actual, com és el de fa un segle? Aquest és el cas de l'obra *Flora pornogràfica francesa: suplement al argot francès / Flore pornographique catalane: supplément à l'argot catalan* d'Antoni Bulbena i Tosell¹ (Barcelona, 1854 - la Garriga, 1946). Consegüentment amb el panorama d'inicis del segle XX, quan Bulbena redactà aquest esberrany de vocabulari pornogràfic deixà ben clar, en el full inicial, que aquest era un material «reservat per no publicar-se». Era l'època en què la Lliga del Bon Mot d'Ivon l'Escop –pseudònim de mossèn Ricard Aragó– lluitava públicament contra blasfèmies i grolleries.² Si el simple reneç era ja considerat un vici secular dels catalans, qui s'atreveria a fer difusió de lèxic pornogràfic? En aquesta ocasió, però, ningú no podria haver acusat Bulbena d'aturar la difusió d'aquest aspecte de la creativitat lèxica. Simplement perquè l'autocensura que ell mateix s'aplicà, tot i la cura amb què conservà les fitxes, va fer que aquesta obra no sortís a la llum.³ Però tampoc es destruï. Per sort, el 1933, Antoni Bulbena donà la seva biblioteca personal –llibres publicats i manuscrits inèdits– a la Biblioteca Nacional de Catalunya (BNC). Entre altres materials de temàtica eròtica, s'hi trobava la *Flora*.

Diem «per sort» perquè la lexicografia catalana, en general, no ha estat gaire amatent a aquesta temàtica.⁴ Al revés, un mot que sovint s'ha utilitzat per aquesta relació és el de «tabú». El lingüista Francesc de Borja Moll així ho deixà escrit en el títol de l'article «Del tabú eròtic en la lexicografia i en el folklore» (1976). En aquest text, Moll repassa el tractament, a vegades eufemístic i a vegades no tant, que aquests termes han tingut dins de diferents obres de lexicografia europees. I afirma:

---

1 El segon cognom Bulbena l'escriu amb *o*, «Tosell» –com a mínim als diccionaris–, i així apareix a Vinyoles / Piqué (1989: 12), a Vila (2012: 143) o a la *Viquipèdia* (consulta 15/06/2014), però també el trobem escrit amb *u*, al *Diccionari biogràfic* d'Albertí (1966: 358) o a la *Gran Enciclopèdia Catalana* (2004: 403).

2 Més informació a Domènech (2014) i a Puigmalet (2010b).

3 Però sí que publicà, com apèndixs al *Diccionari de les llengües francesa & catalana* (1921) dos reculls d'argot francès-català i català-francès en què també trobem molt de lèxic eròtic i sexual.

4 De finals del s. XX encà, però, hi ha notables obres sobre el tema, entre les quals destaquem Vinyoles / Piqué (1989), Verdager (1999) i Vila (2012). Aquesta darrera s'havia publicat anteriorment en dos volums, els anys 1987 i 1990.

«En el segle XIX, tant a Espanya com a França es fa més severa la restricció en l'admissió de mots referents a membres i accions sexuals, tant en els diccionaris com en la literatura». Moll també ens fa saber que el primer diccionari hispànic modern que acull mots eròtics sense reserves és el *Diccionari català-valencià-balear* (1926-1962). Malgrat el caràcter integrista –així el qualifica Moll– de mossèn Alcover, el criteri d'exhaustivitat del DCVB es va complir també en aquest tema, en part gràcies a que el mateix Moll s'encarregà de la publicació del DCVB a partir del segon volum. Quan acabava el segle XX, Pere Verdaguer, recopilant un «Lèxic de sexualitat» dins d'un diccionari verd (1999), afirmava que «... el vocabulari relatiu al sexe és gairebé tot ell tabú, i té en comú amb els renecs i paraulotes de ser marginalitzat i absent en general de les obres lexicogràfiques». Verdaguer denuncia la descodificació a què es sotmet aquest parcel·la de la llengua, que es refereix a una temàtica que és subjecte d'una gran comercialització dins de l'actual societat de consum, i alhora quasi es silencia en els treballs lingüístics. Un exemple el tenim en l'obra *Argot barceloní: notes per a un vocabulari* de J. Givanel, publicada el 1919, o sigui en data quasi contemporània a la *Flora*. La primera nota a peu de pàgina d'aquest argot indica: «hem suprimit totes aquelles paraules que fan referència a les parts genitals, així de l'home com de la dona». El mots existien, s'havien trobat en la recerca del treball, però en queden fora.

2. Bulbena lexicògraf

Antoni Bulbena és un autor amb múltiples interessos lingüístics i literaris, que desembocaren en moltes publicacions lingüístiques, bibliogràfiques i folklòriques, així com en traduccions i adaptacions. Dins de les lingüístiques, trobem obres sobre beceroles, teatre, aspectes ortogràfics, gramaticals, manuals...⁵ Els seus diccionaris són:⁶

- 1905: *Diccionari català-francès-castellà o sia promptuari d'aquelles veus e locucions adverbials més propiament usades del poble e dels autors catalans tant antics com moderns*. Amb, aproximadament, uns 37.000 mots. Inclou un pròleg, que fa un breu repàs de la lingüística catalana anterior, un apartat de «pronunciació de les beceroles catalanes» i una «taula sinòptica dels verbs regulars catalans». No inclou definicions, sinó les equivalències en castellà i francès i, en algun cas, sinònims catalans. Al final, un vocabulari de noms de sants igualment trilingüe. Posteriorment, el lexicògraf Emili Vallès utilitzà aquesta obra per al seu reeditat *Diccionari Pal·las català-castellà-francès* (Barcelona: Pal·las, 1927).

- 1913: *Nou diccionari castellà-català*. Diccionari que publicà «en lo seu vinticinquè aniversari de publicista català». Amb, aproximadament, uns 40.000 mots. Inclou un «amonestament» inicial sobre lingüística i, al final, un «vocabulari dels noms de fonts castellans de diferent traducció».

---

5 A Bulbena (1921: 408) hi ha l'apartat «Publicacions lingüístiques del autor», on es referencien setze obres lingüístiques de Bulbena, entre llibres i articles. Marcet / Solà (1998), només fins el 1900, recullen vint publicacions lingüístiques de Bulbena. Més bibliografia a Venegas (1982).

6 Més informació a Puigmalet (2010a).

- 1919: *Diccionario catalán-castellano*. En aquesta obra l'autor indica que pertany a l'Acadèmia de la Llengua Catalana. Amb, aproximadament, uns 42.000 mots. Inclou un pròleg on fa un breu repàs de la lexicografia catalana recent i parla de qüestions ortogràfiques. Al final, «nombres de pila de varia correspondència».

- 1921: *Diccionari de les llengües francesa & catalana / Dictionnaire catalan-français* –n'hi ha reedició de 1922. En una introducció dirigida «als amadors de la germanor entre les llengües romàniques» fa un repàs de les relacions lexicogràfiques entre català i francès, des del *Diccionari* de Pere Lacavalleria fins a la seva obra. També explica que ocupà diversos anys en la confecció de l'obra.⁷ El caràcter pioner d'aquest diccionari bilingüe degué incrementar-ne la dificultat de redacció. Inclou els dos sentits: francès-català –uns 26.000 mots– i català-francès –uns 1.200. En dos apèndixs, inclou un «Vocabulari d'argot francès» –unes 1.000 entrades– i un «Vocabulari d'argot catalan» –unes 350–, dos textos que tenen una relació directa amb la *Flora*.

Tot i que Bulbena ha estat criticat per extravagant i per falta de rigor –la seva posició contrària a la normativització de l'IEC hi ajudà–,⁸ veiem amb els seus repertoris lexicogràfics que tenia una llarga experiència en l'estudi tant del francès com del català, les dues llengües que apareixen a la *Flora*. A banda dels diccionaris, Bulbena també havia traduït del francès. En són exemples la traducció de la *Chaumière indienne* de Bernardin de Saint-Pierre, de la cançó popular francesa «Colí & Colineta», de *La veuve d' Octave Feuillet*, de fragments del *Livre des Mille nuits et une nuit*, de *La samaritaine* de Rostand o el seu intent de traducció de les *Fables* de Lafontaine –totes obres en manuscrit a la BNC.

Com diuen Rico / Solà (1995: 186), Bulbena forma part d'un grup d'autors de les primeres dècades del segle xx, els diccionaris dels quals es van reeditar diverses vegades, i «que han estat poc o gens estudiats».

3. Bulbena pornògraf

La *Flora* és un esborrany de diccionari, un tipus d'obra que ja hem vist que no era cap novetat per a Bulbena, i tracta de pornografia, un tema que tampoc no li era nou. Com ha estudiat Albert Domènech,⁹ Bulbena és dels pocs catalans que trencà tabús en el seu temps difonent una biblioteca eròtica catalana: disset obres entre 1900 i 1920, en un tiratge limitat –una de les característiques

---

7 Colon / Soberanas (1986: 161) parlen de Bulbena com d'un «laboriós autor». El critiquen, però admeten que era treballador.

8 Colon / Soberanas (1986: 161) el censuren per la seva «mania arcaïtzant» i diuen que Bulbena (1905) és un diccionari amb «un cabal prou tèrbol». Rico / Solà (1995: 34) parlen de l'«extravagant» Bulbena i que publicà «pamflets» gramaticals, però també diuen (1995: 186) que els seus diccionaris tenen «fraseologia abundant que no desmereix al costat de moltes de les obres posteriors». A l'entrada de l'*Enciclopèdia Catalana* (2004: 402), en un article que no va signat, és on es diu que publicà «sense gaire rigor» i que és autor d'obres «de valor desigual».

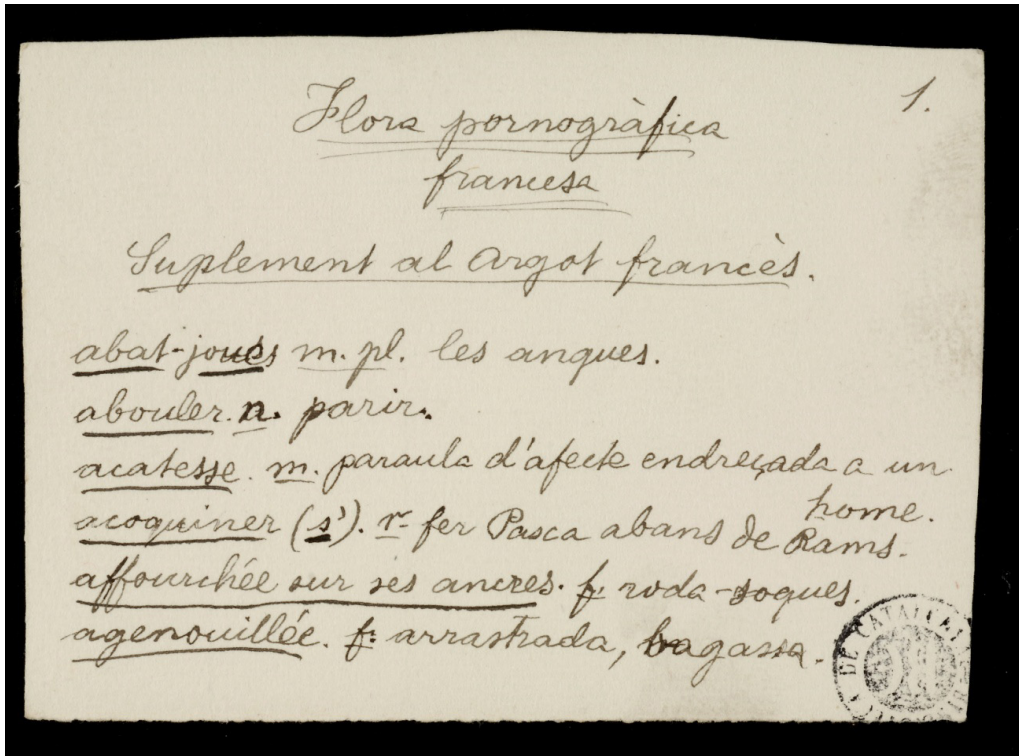
9 Domènech (2010).

habituals de la bibliofília. El 1920, any que situem proper a l'escriptura de la *Flora*, Bulbena redactà un important estudi de bibliografia eròtica, la *Bibliografia eròtica & priàpica catalano-valenciana de llibres, fascicles, manuscrits e fulles volanderes de tall literari*, publicat el 1982 per Alexandre Venegas, pseudònim de Pedro M. Cátedra, en una altra edició de bibliòfil de només dos-cents cinquanta exemplars.

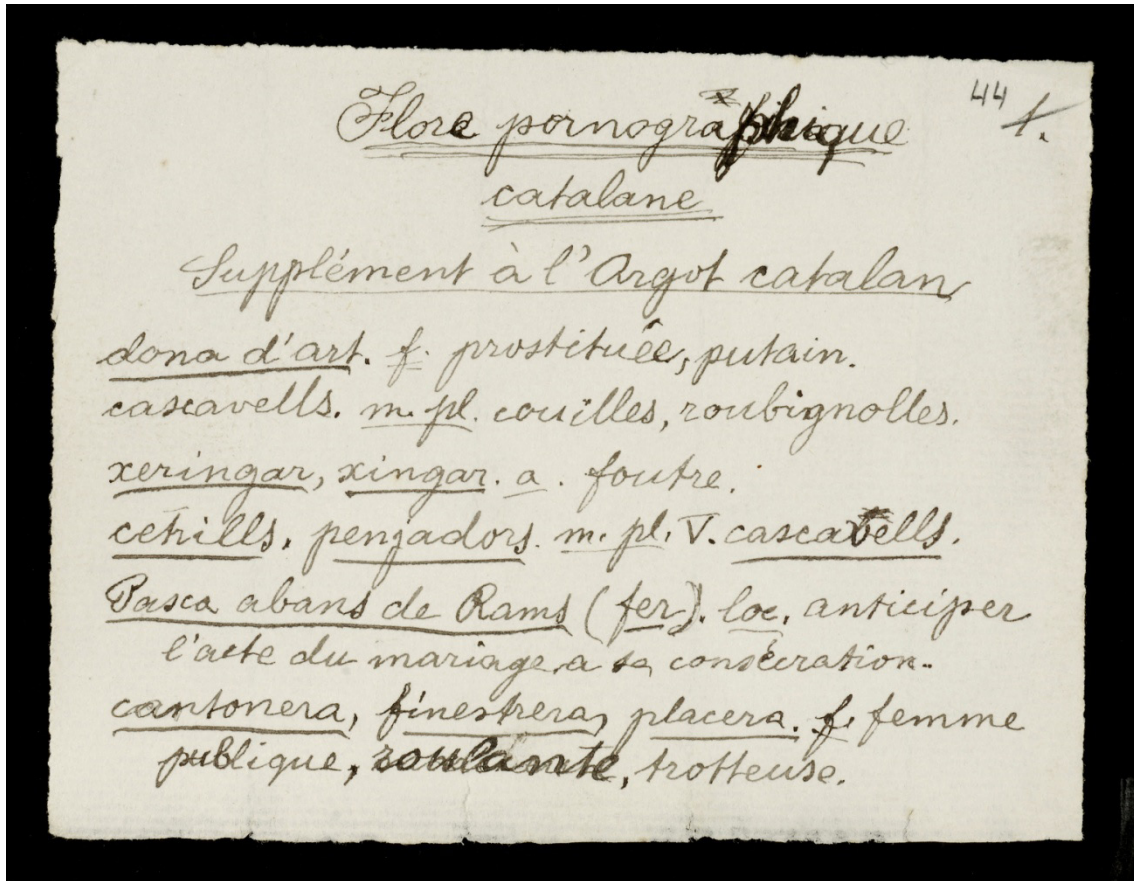
El mot «pornògraf» fa referència a la persona que escriu sobre pornografia. En el cas de Bulbena, sovint es tracta més aviat d'obres eròtiques i de fer-ne difusió bibliòfila, més que no crear-les personalment o treure'n un gran rèdit econòmic.

4. L'obra

La *Flora pornogràfica francesa: suplement al argot francès / Flore pornographique catalane: supplément à l'argot catalan* (ca. 1921) d'Antoni Bulbena és un esborrany de vocabulari pornogràfic francès-català català-francès conservat dins d'una capsula a la secció de Reserva de la BNC (topogràfic Bul 130; manuscrit 2.145). A l'interior es troben, embolcallades per un paper amb el text «reservat per no publicar-se», 48 fitxes manuscrites a ploma que fan 85 x 12 cm.

Fitxa 1 amb el títol de la part en francès-català i les primeres entrades (BNC, Fons Bulbena, Bul 130, ms.)

Fitxa 44 amb el títol de la part en català-francès i les primeres entrades (BNC, Fons Bulbena, Bul 130, ms.)

L'obra no presenta datació. En el catàleg de la BNC l'han situada entre 1891 i 1910, tot i que per la cal·ligrafia i pel contingut temàtic, semblaria que s'acosta més cap a inicis dels anys 20 del segle passat. La seva manuscrita *Bibliografia eròtica & priàpica catalano-valenciana de llibres, fascicles, manuscrits e fulles volanderes de tall literari* va datada a Barcelona el 1920. I la temàtica i els subtítols de la *Flora* es relacionen directament amb el «Vocabulari d'argot francès» i el «Vocabulaire d'argot catalan» que Bulbena va incloure el 1921 com a apèndixs al *Dictionnaire de les llengües francesa & catalana / Dictionnaire catalan-français*, així que optem per considerar la *Flora* com a una obra d'aproximadament el 1921.

Hi ha una gran diferència entre els registres de la part francès-català i la inversa. La primera, que ocupa 42 fitxes, té 312 entrades ordenades alfabèticament i la segona, que ocupa només 5 fitxes, té 43 entrades i en desordre alfabètic –no oblidem que és un esborrany.¹⁰ Les entrades del vocabulari

¹⁰ Tot i ser un esborrany, Bulbena té cura de certs detalls que ens parlen de la seva aptitud lexicogràfica. A la fitxa 17, per exemple, corregeix l'ordre alfabètic dels equivalents catalans del francès *drive*. Inicialment havia escrit «gresca» després de «xerínola» i ho canvia.

francès-català, les úniques ordenades, es distribueixen de la següent manera: «A: 24, B: 48, C: 51, D: 18, E: 13, F: 18, G: 19, G: 3, I: 3, J: 5, L: 15, M: 26, N: 3, O: 6, P: 19, R: 8, S: 4, T: 19 i V: 10.

La *Flora* no té cap altre text introductori que el títol. Just a continuació del títol ja comencen els articles, on trobem els lemes –alguns subratllats i d’altres no–, una abreviatura de la categoria gramatical i els equivalents en l’altra llengua. Aquesta és la mateixa estructura que trobem als apèndixs «Vocabulari d’argot francès» i «Vocabulaire d’argot catalan» del seu diccionari de 1921, una obra on Bulbena empra també aquestes abreviatures.

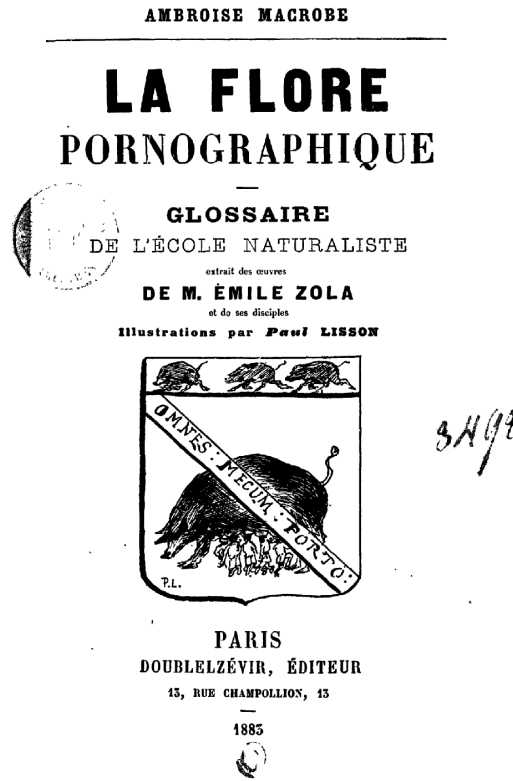
El significat de les abreviatures presents a la *Flora* és:¹¹

a.	verb actiu
adj.	adjectiu
f.	nom femení
loc.	locució
m.	nom masculí
n.	verb neutre
pl.	plural
v.	verb
V.	Vide

Malauradament a la *Flora* no hi ha cap text explicatiu ni de la intenció de Bulbena ni de les fonts. El títol, tanmateix, ens serveix per saber la intenció de Bulbena. Aquest títol, tan atípic dins de la lexicografia catalana, sembla fer referència a una obra francesa anterior, *La flore pornographique: glossaire de l’école naturaliste extrait des oeuvres de M. Émile Zola et de ses disciples* (1883), d’Ambroise Macrobe.

---

11 Aquesta informació apareix al principi de Bulbena (1921), després del text introductori.

Source gallica.bnf.fr / Bibliothèque nationale de France

Portada de *La flore pornographique* (1883) d'Ambroise Macrobe

Ambroise Macrobe és un pseudònim d'Antoine Laporte –amb vocals compartides–, un llibreter de segona mà francès (*bouquiniste*) en principi crític amb Zola i els naturalistes. Entre d'altres obres, també va escriure *Le naturalisme ou l'immoralité littéraire: Emile Zola, l'homme & l'oeuvre: suivi de la bibliographie de ses ouvrages et de la liste des écrivains qui ont écrit pour ou contre lui* (1894) i *Zola contre Zola. Erotika naturalistes des Rougon-Macquart* (1896). Diem «en principi» perquè les obres de Laporte, tot i ser d'entrada escrites com a censura del llibertinatge literari dels naturalistes, acaben tenint un públic diferent: aquell interessat per la història de l'erotisme literari vuitcentista francès. El cas més evident és el de *La flore pornographique*, on apareixen 282 articles més o menys pornogràfics referenciats a obres concretes d'Émile Zola –la gran majoria– i d'altres escriptors naturalistes francesos: Edmond de Goncourt, Doris-Karl Huysmans, Lucien-Victor Meunier, Guy de Maupassant i Henry Céard. En la introducció, Macrobe comença fent una defensa dels argots, dels neologismes i de l'atribució de sentits nous a mots vells. Però de seguida gira cap a l'altra banda de la qüestió, referint-se a l'època medieval de la decadència del llatí. I es pregunta, a la p. 16: «*Quand on voit ce qu'est devenu le latin entre les mains des notaires et des pères de l'Église, n'est-on pas en droit de se demander ce que deviendra le français sous la plume des pornographes de l'école moderne?*». Així, diu Macrobe, la missió de *La flore* és

simple: ell s'ha limitat a collir les flors nascudes en la cultura realista i naturalista, dins del jardí pornogràfic, i ha presentat aquest ram de flors al públic perquè cadascú el jutgi amb coneixement de causa. I avisa que si algú s'escandalitza de *La flore*, que no sigui hipòcrita queixant-se d'un simple diccionari pornogràfic quan de les novel·les d'aquest gènere, d'on surten els mots referenciats, com *Nana* o *Pot-Bouille* de Zola, se'n venen cent mil exemplars.

Un cas concret del fracàs censor de Laporte amb *La flore pornographique* –si és que ho era seriosament, una censura– és la *Flora* de Bulbena, una obra creada aparentment per completar l'anterior.¹² D'aquí que el títol de Bulbena coincideixi amb el de Laporte. I Bulbena, cal dir-ho, no és un mal deixeble. Si el francès aportava un vocabulari amb 282 articles francesos, Bulbena supera l'original amb una *Flora* que conté 312 articles en el francès-català, i 43 en el català-francès. Per què aquesta diferència d'articles? Per què Bulbena, fent un suplement, inclou més paraules que Laporte? Una resposta es pot trobar en la limitació que tenia Antoine Laporte. Aquest no fa un diccionari pornogràfic d'abast general, sinó que es limita a mots que troba en obres de Zola o altres deixebles seus. Bulbena no cal que es limiti a collir flors literàries de novel·les d'èxit naturalistes, sinó que pot incloure mots tan evidents en l'argot sexual com *con* o *vit*, mots que no trobem a *La Flore*.

Els subtítols de la *Flora*, «suplement al argot francès» i «supplément à l'argot catalan» remeten al mot «argot», que segons la segona edició del *Diccionari de la llengua catalana* de l'Institut d'Estudis Catalans (DIEC2) és el «llenguatge propi d'una determinada professió, d'un estament, d'una categoria de persones» o la «manera de parlar especialitzada, distinta de les maneres comunes a tots els usuaris d'una llengua». En el cas de la *Flora* trobem casos tant del llenguatge de certes professions, especialment de la prostitució, com de la manera de parlar sobre sexualitat, especialment en registre col·loquial o vulgar. Aquest doble subtítol fa referència a unes altres obres de Bulbena, el «Vocabulari d'argot francès» i el «Vocabulaire d'argot catalan» que va incloure el 1921 com apèndixs al seu diccionari francès-català / català francès. Les fitxes de la *Flora* s'estructuren en francès-català primer i en català-francès segon, d'igual manera que el doble apèndix del diccionari de 1921. I en els dos casos hi ha moltes més entrades d'argot en el sentit francès-català.¹³ Veiem així que amb la *Flora* Bulbena completa dues obres: *La flore pornographique* de Laporte i els seus propis reculls d'argot en francès i en català.

A banda de l'interès per a la llengua francesa, la *Flora* també és important, i molt, per conèixer l'argot sexual català de fa un segle. I dins de la producció de Bulbena, hem de situar la *Flora* en el vèrtex de dos dels seus quefers intel·lectuals principals, que ocuparien molts anys de la seva labor cultural: els repertoris lèxics i la pornografia o l'erotisme.

---

12 Així es desprèn també del registre de les dues parts de la *Flora* a la BNC sota el títol general d'«Addicions a l'obra La Flora Pornogràfica, entre 1891 i 1910 [Manuscrit]»

13 Colon / Soberanas (1986: 161) també s'adonen de la mateixa tendència quan parlant de Bulbena (1905), diuen que «sobta que sigui en la part francesa on el metallenguatge està més desenvolupat».

5. Comentari dels termes francesos

Des del punt de vista de la llengua francesa, la *Flora pornogràfica* de Bulbena es concep com un suplement lèxic de *La flore pornographique* (1883) de Macrobe, sense les limitacions que tenia aquesta obra. I des dels punts de vista francès i català, com una ampliació dels argotismes que el mateix Bulbena publicava el 1921.

El fet que Macrobe agafés els mots només de novel·les naturalistes va fer que molts mots de l'argot sexual francès formin part del recull de Bulbena i no del de Macrobe. Ens referim a paraules com *con* (sexe femení) o *vit* (sexe masculí), recollides avui en dia amb normalitat en una edició de *Le nouveau Petit Robert 2010*.

Comparant l'obra de Macrobe i Bulbena, veiem que hi ha algunes poques entrades que se li van passar a Bulbena i que també apareixen a *La flore* de Macrobe. Són: *battre son quart, carne, chopper, faire ça, fleur de mari, gouge, limace, maquereau, matou, s'offrir, avoir dans la peau, faire la retape, rouchie i torchon*. Només catorze casos.

Per altra banda, l'argot francès no era gens aliè a Bulbena. Per la mateixa època, suposem, Bulbena redactava un «Vocabulari d'argot francès» i un «Vocabulaire d'argot catalan» que va incloure el 1921 com a apèndix al *Dictionnaire de les llengües francesa & catalana / Dictionnaire catalan-français*.¹⁴ En aquests vocabularis també trobem molts termes del món de la sexualitat. Comparant el «Vocabulari d'argot francès» amb la *Flora*, veiem aquestes coincidències, tot i que en la majoria de casos les definicions es refereixen a altres aspectes: *s'acoquiner, astiquer, ballon, barbeau, brème, carne, chandelier, choper, croupionner, entifer, gosse, infanterie, jocrisse, lapin, lever, matou, s'offrir, paillasse, retape, rouchie, taper i tire-lire*. Vint-i-dues coincidències; més que amb *La flore* de Laporte, però continuen essent poques en total. Només en cinc ocasions, Bulbena repeteix registres presents tant a Laporte com als seus argots publicats.

En el cas d'*astiquer*, per veure un exemple de definicions diferents, a la *Flora* es refereix a masturbar-se l'home, mentre que al «Vocabulari d'argot francès» la defineix com a «flocar» o «adinyar», mots relatius a l'acte sexual de copular. En el cas de *croupionner*, en canvi, a les dues obres repeteix el significat de «culejar». El mot *choper* l'escriu amb una pe al «Vocabulari d'argot francès» i amb dues a la *Flora*, però amb el mateix significat de deixar-se encegar. A *Le nouveau Petit Robert 2010* trobem tant «*choper*» com «*chopper*» –amb una pe continua utilitzant-se com a mot d'argot sexual.

Per donar un tast de la gran creativitat lèxica del recull d'argot sexual francès de la *Flora*, mostrem a continuació els diferents noms de la prostituta que hi apareixen:

affourchée sur ses ancras, agenouillée, andre, araignée de pissotière, asphaltense, autel de besoin, barbotense, belle ninette, demoiselle du bitume, bourdon, bourde de soie, calège, carne, chausson, chouette, femme de trottoir, femme publique, fille d'amour, gibier de commissaire, gouge, gouine, grenier à coups de sabre, grenouille, guenipe, jacqueline, vieille lanterne, lipette, marmite, marque, ménesse, omnibus, outil de besoin, parturine, persilleuse, pétasse, pierreuse, prostituée, putain, rameneuse, rouchie, roulante, torchon i troitense.

---

14 Caldria comparar aquests reculls d'argot amb els de Joan Givanel (1919) i Max-Léopold Wagner (1924), per exemple.

I cal tenir en compte que al «Vocabulari d'argot francès» aquest recull encara s'amplia. L'escala social de les prostitutes la trobem al mot *marmite*, que Bulbena fa sinònim del català «marca» –en francès també trobem *marque*. La *marmite de terre* és la prostituta que guanya poc. La *marmite de fer* és «la qui guanya un xich **més» i, finalment, la marmite de cuivre és la que guanya molt. Delvau (1883: 281) recull exactament la mateixa classificació. Diu el DIEC2 que un òmnibus és un «vehicle públic o privat que té capacitat per a transportar més de nou viatgers, incloent-hi el conductor». Hi munta molta gent en un òmnibus, en una de les curioses metàfores sobre les prostitutes que Bulbena ens aporta del francès.**

6. Comentari dels termes catalans

El DIEC2 té dues accepcions de «pornografia». La segona, més general, és la que segueix: «ús i descripció de termes i de situacions majoritàriament considerats com a obscens perquè ultrapassaven els límits de les convencions morals compartides». Relacionada amb allò que es considera tabú, aquesta definició engloba les obscenitats pròpies de cada temps i de cada lloc. La primera accepció, més concreta, equipara la pornografia a un «tractat sobre la prostitució». Bulbena, en la *Flora*, recull lèxic sobre la prostitució, i aquest és un dels temes principals de l'obra, però, supera aquest àmbit per referir-se a molts d'altres aspectes de la sexualitat.

Fixant l'atenció en els mots catalans que recull Bulbena, els camps lèxics principals de la *Flora*, quantitativament, són:

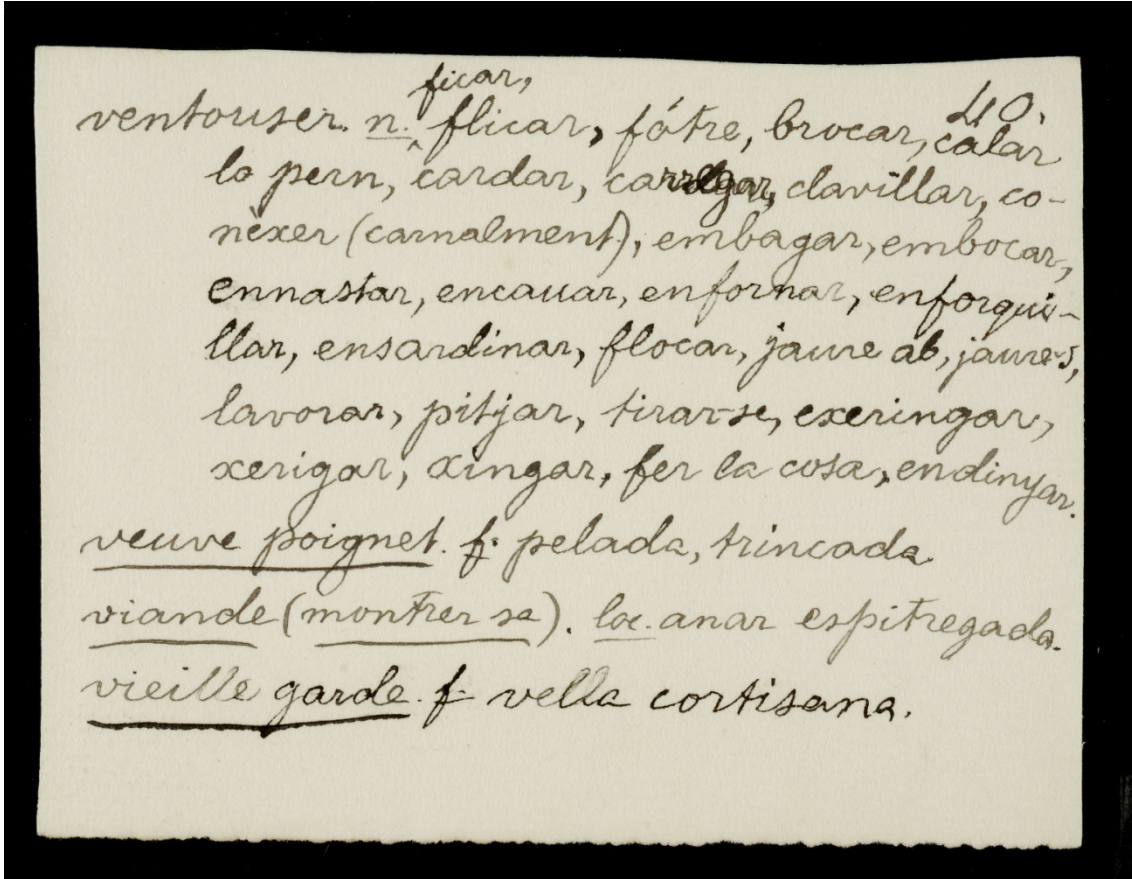
- L'acte sexual (copular).
- Els òrgans sexuals masculins.
- Els òrgans sexuals femenins.
- Expressions relacionades amb la virginitat, el perdre-la, l'avortament, el part...
- Els noms de la prostituta.
- Expressions relacionades amb les amants.
- Expressions relacionades amb la prostitució –excepte els diferents noms de la prostituta.
- Mots relatius a l'homosexualitat.
- Expressions relacionades amb l'excitació sexual .
- Els pits.
- Mots relatius a l'engany en la vida amorosa.
- Les malalties de la sexualitat.
- La masturbació.

En menor mesura, Bulbena també recull termes escatològics relatius al cul, objectes relacionats amb l'acte sexual, la fel·lació, la vida llibertina...

La majoria de mots de la *Flora*, com hem indicat, es refereixen al tema de l'acte sexual. Bulbena en recull 44, lluny dels 371 que recull Verdaguer (1999) sota l'indicador «fer l'amor, copular» i més a prop dels 42 registres que trobem a l'apartat «Acte sexual. Tenir relacions» de Vila (2012); evidentment aquestes dues són obres amb un altre rigor lingüístic. Els de Bulbena, incloent diferents variants, són:

amor carnal, arrambar una dona, brocar, calar lo pern, cardar, carduçar, carregar, clavillar, cohabitar, cohabitar sota un arbre, comptar les bigues del sostre, conèixer carnalment, coyt, embagar, embocar, encauar, endinyar, enfornar, enfornar ans de casar-se, enforquillar, ennastar, ensardinar, estimar, exeringar, fer la cosa, fer Pasca abans de Rams, fer una quedada o fer quedada, ficada, ficar, flicar, flocar, fòtre, jaure ab, jaure's, lavorar, menjar-se, menjar-se una dona, pitjar, sacrifici a Vènus, tirar-se, tirar-se una dona, xerigar, xeringar i xingar.

La majoria són formes verbals. Alguns són verbs generals sobre l'acte sexual, com «cardar» o «jaure», i d'altres es refereixen a moments concrets de l'acte, com «ficar» o «xeringar». Les imatges poètiques apareixen en algunes expressions: «comptar les bigues del sostre», que no denota un excés de passió en l'acte, i «cohabitar sota un arbre», que en català no ens diu gran cosa, però en francès presenta la curiosa forma «*montrer la feuille à l'envers*». Cal fixar-se que la majoria de mots prenen el punt de vista de l'home en l'acte sexual, tant per referir-se a l'acció del sexe masculí sobre el femení com a altres expressions més generals, però igualment masculistes, com «menjar-se una dona» o «flocar», que vol dir «pegar». Tinguem en compte que quan es va escriure aquesta obra, tret de casos excepcionals, l'emancipació sexual de la dona no era una realitat, així que el rol masculí presentava una superioritat notòria sobre el femení. Aquesta perspectiva es nota en l'alta presència de mots amb la idea de penetrar la dona. Així, molts verbs comencen amb el prefix *em-/en-*, que significa «posar dins»: «embocar», «enforquillar»... Aquesta idea de penetració és total en el cas de «calar lo pern», que significa travessar de banda a banda amb un pern, una peça metàl·lica, llarga i cilíndrica. Menció a part mereixen algunes unitats lexicals. «Carduçar» el trobem al DCVB, escrit «cardussar», com a derivat i sinònim de «cardar». Diu Coromines que el moviment de pentinar la llana o el cotó amb la carda, l'instrument, aporta el sentit figurat al moviment durant el coit. «Fer quedada» o «fer una quedada», per Bulbena, es limita a copular amb una prostituta. «Flicar» no el recull Verdaguer, però sí «fer flic», amb el sentit de «copular». «Fer la cosa» remet a un terme vague amb una intenció pudorosa. «Menjar» i «menjar-se una dona», no gaire pudorosos, també els recull Vila (2012: 435). Acabem el comentari amb el clàssic «fòtre», que com diu en aquella època el benparlat Ivon l'Escop (ca. 1920: 8), referint-s'hi sense mencionar-lo, «ve a ésser com el verb auxiliar dels catalans», i que en tants altres contextos poc formals trobaríem. Amb el sentit de «tenir acte carnal», Vila (2012: 377) en recull ja citacions trobadoresques.

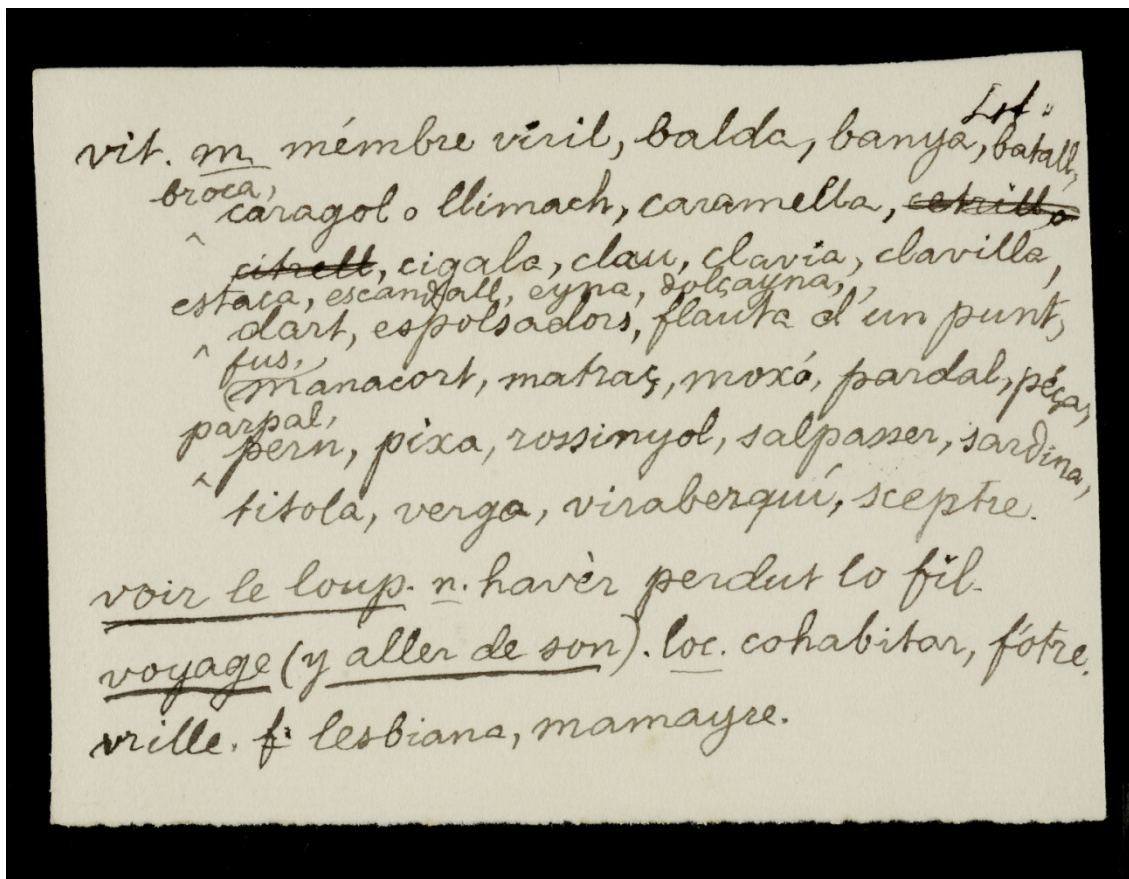
Fitxa 40 amb alguns dels termes catalans per a l'acte sexual (BNC, Fons Bulbena, Bul 130, ms.)

Els diferents noms per al sexe masculí configuren el segon tema que més apareix a l'obra. Són també 44 expressions, que es divideixen entre les que es refereixen al penis (*membrum virile*), la majoria, i les que ho fan als testicles:

balda, banya, batall, bóssa dels ous, botons, broca, caragol, carall, caramella, cascavells, cetrills, cigala, clau, clavia, clavilla, dardell, dart, dolçayna, escandall, espolsadors, estaca, eyna (i eynes), flauta d'un punt, fus, llimach, manacort, matraç, membre viril, moxó, pardal, parpal, péça, penjadors, pern, pixa, rossinyol, salpasser, sardina, sceptre, testícols, titola, verga i viraberquí.

El sentit metafòric és present en moltes d'aquestes expressions. La semblança més habitual és amb objectes llargs: «batall», «broca», «dolçayna»... També s'evocuen amb facilitat animals: el «caragol» o el «llimac» potser per la bava, la «cigala», la «sardina», el «moxó», el «pardal» o el «rossinyol». Igual que en el lèxic per fer l'amor, el sexe masculí es concep sovint en aquesta llista com l'instrument

per penetrar o per clavar-se, un «darb», «estaca» o un «viraberquí» (variant de filaberquí).¹⁵ Segons el DCVB, un «manacort» és un instrument de música, així que aquest mot acompanya la «dolçayna» i la «flauta d'un punt» en el grup musical. La metàfora religiosa apareix amb el «salpasser», l'eina per fer aspersions amb aigua beneïta.

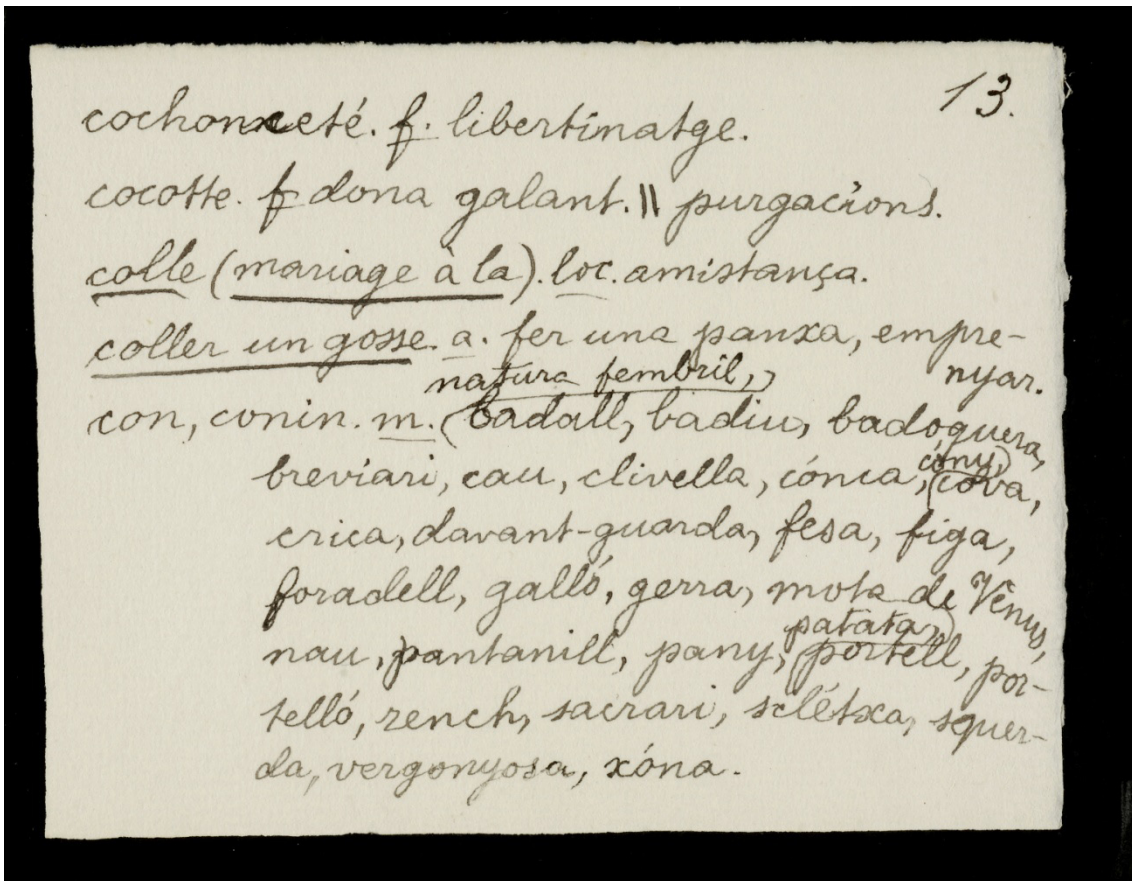
Fitxa 41 amb alguns dels termes catalans per al sexe masculí (BNC, Fons Bulbena, Bul 130, ms.)

El sexe femení és el següent tema més tractat a la *Flora*, amb 32 expressions:

badall, badiu, badoquera, breviari, cau, clivella, cónca, cony, cova, crica, davant-guarda, fesa, figa, foradell, galló, gerra, les parts de la dona, mota de Vènus, natura fembril, nau, pantanill, pany, patata, portell, portelló, púbis de la dona, rench, sacrari, sclétxa, squerda, vergonyosa i xóna.

¹⁵ Més informació sobre aquesta variant «viraberquí» a Moret (2009: 513).

Si el sexe masculí s'entenia com a eina que penetra, la metàfora predominant del seu company femení és la que ens en parla d'un forat, una clivella o una esclétxa. Una «badoquera» és una canya oberta per collir fruites madures, com les figues. Pomares (1997: 40) també recull «regar la badoquera» amb el sentit d'ejacular. Una «cónca» és un recipient per aigua, com pot ser-ho una «gerra». El mot «crica» és habitual amb aquest significat en alguns països castellanoparlants del Carib. El «pantanill» el trobem recollit al DIEC2 com a pubis, sota la forma «pentenill». La forma «rench» es refereix al «reng», un clos disposat per a un combat, aquest cop sexual. Cal notar com Bulbena recull un parell de formes de significat religiós, «breviari» i «sacrari», fet que havíem trobat abans amb el «salpasser» masculí i que es repetirà quan es parla dels pits, en unes expressions que sacralitzen els òrgans sexuals.

Fitxa 13 amb alguns dels termes catalans per al sexe femení (BNC, Fons Bulbena, Bul 130, ms.)

El següent camp temàtic més tractat a la *Flora* són els termes relatius a la virginitat, l'embaràs i l'avortament:

agontar, desflorar, desvergenar, dexar prenyada, dexar-hi la virginitat, dona prenyada, dona verge, emprenyar, estar prenys, fembra qui fa avortar, fer avortar, fer llum, fer una criatura, fer una panxa, fetus, fil, gastament, havèr perdut lo fil, havèr-ne passat los taps, infantura, la règla mensual, llevadora, malparir, parir, parir ans d'hora, partera, perdre la virginitat, prenyat, provocar un gastament, restar prenys, tenir lo fil i virginitat.

Fa cent anys aquestes expressions eren considerades tabús lexicals; en l'actualitat, algunes d'aquestes expressions no les considerariem gens pornogràfiques. Dins del «Lèxic de la sexualitat» de Pere Verdaguer aquest apartat ni existeix. Vila (2012) sí que en recull termes. El mot «agontar» es refereix a donar a llum. Un «gastament» és un avortament.

Dèiem que la primera accepció de «pornografia» del DIEC2 ens diu que és un tractat sobre prostitució. Si a la *Flora* sumem els diferents noms de la prostituta amb altres mots relacionats amb la prostitució, aquest seria l'apartat més tractat. Comencem amb els sinònims de prostituta, 26 registres recollits per Bulbena:

arrastrada, bagassa, barram, cantonera, carrerista, desmanech de prostituta, dona d'art, dona de món, dona pública, enganxayre de carrer, fembra pública, fembra qui-s prostitueix als soldats, finestrera, horizontal, marca, matorranga, meretriu, meretriu d'upa, meuca, placera, prostituta, puta lladrona, putana, putot, roda-soques i trastot.

Quan Verdaguer, en el seu modern «Lèxic de la sexualitat», es refereix a aquest tema, també recull moltes expressions que comencen per «dona» o «fembra», igual que Bulbena. Hi ha una interessant abundància de noms referits a llocs. Així, la «carrerista» és la que fa la carrera buscant els clients pel carrer, la «cantonera» a les cantonades, la «finestrera», la «placera»... «Marca» també el recullen Verdaguer (1999), Vila (2012) i Vinyoles (1978). Verdaguer concreta que és una prostituta que depèn d'un alcavot.

Altres registres relacionats amb la prostitució són:

alcavota, baranda de bordell, bórda de leyes, bordell, carteta de prostituta, casa de barrets, casa de cites, casa pública, estar una prostituta al balcó, estar una prostituta al aguayt, fer la carrera, fer un home, fer un senyor, guany de la putana, macarró, mestressa d'una casa de cites, ocupar-se, prostitució, putaner i traficant en xavales.

Una «bórda de leyes» és un bordell –recollit «borda de leies» a Vinyoles (1978: 58). I «fer un home», «fer un senyor» o bé «ocupar-se» es refereix al fet de trobar clients.

Els mots catalans relatius a l'homosexualitat, masculina o femenina, són els següents:

aficionada a les del seu secse, amadora de les del seu secse, bardaix, culer, embotonador, home afemellat, lesbiana, llepayre, mamayre, manyagaire, marica, maricó, pederasta i sodomita.

El mot «embotonador» manté el sentit indicat abans dels «botons» com a testicles. Per altra banda, el DIEC2 diu que un «bardaix» és un sodomita, i Verdaguer (1999) ho concreta dient que n'és un de passiu.

Quant als pits femenins, Bulbena recull:

apitoflada, mamelles, mamellots, mamelluda, metes, mostrar los pits, pitral de dona, pitram, pits de dona, pits flonges, pópes i presbiteri.

«Apitoflada» es refereix a una dona mamelluda, és a dir, «qui a de grosses mamelles». El mot «presbiteri», que és la part més elevada d'una església, reprèn la metàfora de caire religiós.

Passant al tema de les banyes, Bulbena recull aquestes expressions:

janot, cornut, cornut consentit, de Cornudella, bóch, cabró, muller enganyada, marit enganyat, enganyar una fèmbra son amant, marit burlat i marit baja.

Cornudella ja apareix al llibre de Vila com els país dels cornuts, amb referències des de mitjan segle XIX.

Acabem aquesta mostra d'alguns dels termes catalans de la *Flora* amb aquells que fan referència a les malalties relacionades amb la sexualitat. Cal tenir en compte que Bulbena recull els mots de fa un segle:

calapandria, gonorrea, hospital de malalties secrètes, mal de dones, mal veneri, malalt venerià, podrit, purgacions i sífilis.

El mot «podrit», dins d'aquest context, fa referència a algú afectat per malalties venèries. Quant a «calapandria», Bulbena el fa sinònim de sífilis, en el mateix sentit que al DCVB apareix «calapàndria»: «malaltia persistent i mala de curar, com un refredat fort, la sífilis, etc».

Veiem, en general, que els temes que Bulbena ens fa arribar no responen a un àmbit literari eròtic, fantasiós, sinó que fan més aviat referència a la realitat de la sexualitat, a l'aspecte físic de la relació, sovint dins del marc de l'intercanvi comercial.

La *Flora* és una de les moltes fonts escrites de dues de les més importants referències lexicogràfiques d'aquest tema en català. En primer lloc, al *Diccionari eròtic i sexual* (1989) de Vinyoles i Piqué trobem recollides la majoria d'expressions catalanes de la *Flora*. Algunes d'elles, com ara «arrastrada», «boc», «calar lo pern», «fer-se la pelada», «finestrera», «llepaire», «placera», «presbiteri», «roda-soques»..., referenciades a la *Flora* de Bulbena. Tot i així, el buidatge no és exhaustiu i algunes poques expressions com ara «conxivar», «enganxayre de carret», «estar al punt de dalt» o «manyagayre» no s'hi han recollit. En segon lloc, alguns termes de la *Flora* també són mencionats al gran *Bocavulvari eròtic de la llengua catalana* de Pep Vila, amb una al·lusió directa a la p. 143 de l'edició d'aquesta obra en un sol volum de 2012.

7. A tall de conclusió

Un dels mots francesos que recull Bulbena és «marron», amb el significat en català de «llibre clandestí, vert». Quan Pere Verdaguer va publicar el seu recull de lèxic sexual dins del *Diccionari de renecs i paraulotes* (1999), ho va fer amb unes cobertes d'un verd herba fresc, natural, viu. Més d'un segle abans, el francès Alfred Delvau publicava un *Dictionnaire de la langue verte* (1883). Sembla que

el verd, des d'antic, s'associa a l'obscuritat.¹⁶ Bulbena, amb la *Flora*, va crear un *marron*, una obra verda que no arribà mai a tenir cobertes, ans al contrari, es reservava per a no publicar-se, per a existir únicament amagada a l'infern de la biblioteca del seu autor. Sense pretensions d'equiparar-ne les virtuts literàries, potser cal que passi amb la *Flora* —i amb altres obres semblants— el mateix que passà amb el llegat literari de Kafka, que ens arribà gràcies a la iniciativa del seu amic i marmessor Max Brod, tot i que la voluntat de l'autor fou que tot es cremés. Aproximadament un segle després, malgrat l'advertiment que embolcalla les fitxes, ja és hora que es conegui bé la *Flora*. Per diversos motius. Un, perquè és una obra molt personal d'Antoni Bulbena, un lletraferit tocat pels reculls de mots i per les obres eròtiques. Aquest recull pornogràfic se situa, així, en la difícil carena de dos dels vessants de la seva vida cultural. Dos, perquè la *Flora* té un interès lingüístic múltiple: per la temàtica, vedada a la seva època i encara una mica interdita a la nostra, i, en conseqüència, pel que representa dins dels reculls d'argot sexual en català i en francès, més habituals a l'actualitat que no fa un segle. I tres, perquè els temps han canviat, no del tot però Déu n'hi do, mentre que l'interès cultural, més enllà del lexicogràfic, d'un recull com aquest es manté intacte. La *Flora* és una petita mostra de llengua viva més enllà dels llibres, però que gràcies als textos escrits podem preservar.

---

16 El DIEC2 recull així l'accepció corresponent de «verd»: «excessivament lliure, obscè. *Explicar un acudit verd. Una pel lícula verda*». La frase feta «ésser un vell verd» continua aquest sentit. Segons el DIEC2, és un «home que conserva inclinacions galants impròpies de la seva edat».

Bibliografia

- Alcover, A. M. / Moll, F. de B. (1930-62) *Diccionari català-valencià-balear*, Palma de Mallorca, Imprenta de Mn. Alcover, 10 vol.
- Bulbena, A. (1905) *Diccionari català-francès-castellà o sia promptuari d'aquelles veus e locucions adverbials més propiament usades del poble e dels autors catalans tant antics com moderns*, Barcelona, Stampa d'en Francesch Badía.
- . (1913) *Nou diccionari castellà-català*, Barcelona, Imprempta de la Vda. de F. Badía.
- . (1919) *Diccionario catalán-castellano*, Barcelona, Imprenta de Vda. Badía Cantenys.
- . (1920) *Bibliografia eròtica & priàpica catalano-valenciana de llibres, fascicles, manuscrits e fulles volanderes de tall literari*, Barcelona [BNC, Fons Bulbena, Bul 124, manuscrit].
- . (1921) *Diccionari de les llengües francesa & catalana / Dictionnaire catalan-français*, Barcelona, Imp. Badía.
- . [ca. 1921], *Flora pornogràfica francesa: suplement al argot francès / Flore pornographique catalane: supplément à l'argot catalan*, s. l. [BNC, Fons Bulbena, Bul 130, manuscrit].
- Colon, G. / Soberanas, A.-J. (1986) *Panorama de la lexicografia catalana: de les glosses medievals a Pompeu Fabra*, Barcelona, Enciclopèdia Catalana.
- Coromines, J. (1992 [1a ed. 1981]) *Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana*, II, Barcelona, Curial Edicions Catalanes.
- Delvau, A. (1883) *Dictionnaire de la langue verte*, Paris, C. Marpon et E. Flammarion.
- Diccionari biogràfic* (1966), Barcelona, Albertí, vol. 1.
- Diccionari de la literatura catalana* (2008), Barcelona, Enciclopèdia catalana.
- Diccionari de la llengua catalana* (2011), Barcelona, Institut d'Estudis Catalans / Edicions 62 / Enciclopèdia Catalana.
- Domènech, A. (2010) «L'erotisme bibliòfil català, Antoni Bulbena i Tusell», *Piscolabis librorum*: <http://librorum.piscolabis.cat/2010/03/erotisme-bibliofil-catala-antoni.html> [Internet].
- . (2014) «Pecat amagat és mitg perdonat... La polèmica entre mossèn Gudiol i Antoni Bulbena arran de les edicions bibliòfiles de llibres eròtics», *Scripta. Revista internacional de literatura i cultura medieval i moderna*, n. 3, València [Internet].
- Escatologia popular: refranyer groller, tradicions porques i rondalles brutes per Joan Amades* [2010], s. l., s. ed.
- Givanel Mas, J. (1919) *Notes per a un vocabulari d'argot barceloní*, Barcelona, Impremta de la Casa de Caritat.
- Gran Enciclopèdia Catalana* (2004 [1a ed. 1971]), Barcelona, Enciclopèdia Catalana, vol. 5.
- Laporte, A. (1894) *Le naturalisme ou l'immoralité littéraire: Emile Zola, l'homme & l'oeuvre: suivi de la bibliographie de ses ouvrages et de la liste des écrivains qui ont écrit pour ou contre lui*, Paris.

- . (1896) *Zola contre Zola. Erotika naturalistes des Rougon-Macquart*, Paris, Librairie A. Laurent-Laporte.
- Le nouveau Petit Robert: dictionnaire alphabétique et analogique de la langue française 2010* (2009), Paris, Le Robert.
- L'Escop, I. (ca. 1920) *Quatre regles per a parlar bé*, Barcelona, Editorial Políglota.
- . (ca. 1921) *La paraula*, Barcelona, Editorial Políglota.
- Macrobe, A. (1883) *La flore pornographique: glossaire de l'école naturaliste extrait des oeuvres de M. Émile Zola et de ses disciples*, Paris, Doubletzevir.
- Marcet, P. / Solà, J. (1998): *Història de la lingüística catalana. 1775-1900. Repertori crític*. Girona / Vic, Universitat de Girona / Eumo / Universitat de Vic, 2 vol.
- Moll, F. de B. (1976) «Del tabú eròtic en la lexicografia i en el folklore», *Revista de dialectologia y tradiciones populares*, 32, , pp. 349-358.
- Moret, H. (ed.) (2009) *Llengües i fets, actituds i franges: miscel·lània de treballs etnològics, filològics i lingüístics oferts a Artur Quintana*, Calaceit, Institut d'Estudis del Baix Cinca / Associació Cultural del Matarranya, p. 513.
- Pomares, J. *Diccionari del català popular i d'argot* (1997), Barcelona, Edicions 62.
- Puigmalet, J. (2010a) «L'extravagant lexicògraf Antoni Bulbena i Tosell», *Gazophylacium*. <http://lexicografia.blogspot.com/2010/03/lextravagant-lexicograf-antoni-bulbena.html> [Internet].
- . (2010b) «Renegaires», *Gazophylacium*. <http://lexicografia.blogspot.com/2010/06/reneгаires.html> [Internet].
- Rico, A. / Solà J. (1995) *Gramàtica i lexicografia catalanes: síntesi històrica*, València, Universitat de València.
- Rossich, A. (ed.) (1985) *Poesia eròtica i pornogràfica catalana del segle xvii*, Barcelona, Edicions dels Quaderns Crema.
- Venegas, A. (1982) *Bibliografia eròtica & priàpica catalano-valenciana, per A. B.-T*, Barcelona, Librería de Diego Gómez Flores.
- Verdaguer, P. (1999) *Diccionari de renecs i paraulotes*, Canet, Llibres del trabucaire.
- Vila, P. (2012) *Bocavuhari eròtic de la llengua catalana*, Girona, Curbet Edicions.
- Vinyoles, J. J. (1978) *Vocabulari de l'argot de la delinqüència*, Barcelona, Editorial Millà.
- Vinyoles, J. J. / Piqué, R. (1989) *Diccionari eròtic i sexual*, Barcelona, Edicions 62.
- Wagner, M.-L. (1924) *Notes linguistiques sur l'argot barcelonais*, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans / Palau de la Diputació.